

Izvirni znanstveni članek Original scientific paper (1.01)
Besedilo prejeto Received: 12. 10. 2019; Sprejeto Accepted: 26. 4. 2020
UDK UDC: 929sv. Hieronim:308(497.5)
DOI: 10.34291/Edinost/75/Bratulic
© 2020 Bratulić CC BY 4.0

Josip Bratulić

Sveti Jeronim u hrvatskoj kulturi

St. Jerome in the Croatian Culture

Sv. Hieronim v hrvaški kulturi

Sažetak: Uloga svetoga Jeronima u hrvatskoj kulturi i književnosti izvanredna je. Specifična povezanost sv. Jeronima i Hrvata, u čijoj je kulturi taj svetac posljedično ostavio zamjetan trag, započinje se uvjerenjem kako rodno mjesto sv. Jeronima valja tražiti na hrvatskom prostoru. Poseban je odjek to vjerovanje dobilo u hrvatskih glagoljaša, koji sv. Jeronima, držeći ga zemljakom i sunarodnjakom, čovjekom svojega jezika, stavljaju na sam iskon glagoljaštva. Odjek jeronimovskih kontroverzi u hrvatskoj književnosti vući će se kroz stoljeća, a isto tako i neki drugi načini utjecaja.

Ključne riječi: ubikacija, Stridon, hrvatska književnost, hrvaška kultura, historiografija

Abstract: *The role of St. Jerome is without any doubt of great importance for the Croatian culture and literature. This specific intertwinement between the two is first based on the feverish search for ubicating his birthplace Stridon, which lies, according to some hypotheses, in the territory of the present Croatia. Apart from this, Croatian culture is closely related to St. Jerome through the Glagolitic tradition. These two topoi belong to a diversified controversy about St. Jerome in the Croatian literature as well as in the broader Croatian culture.*

Key Words: *ubication, Stridon, Croatian literature, Croatian culture, historiography*

Izveček: *Vloga sv. Hieronima v hrvaški kulturi in književnosti je bila skozi zgodovino izjemnega pomena. Tesna povezanost med sv. Hieronimom in hrvaško kulturo temelji na iskanju oz. ubikaciji njegovega rojstnega kraja Stridona, ki ga zgodovinsko povezujemo z ozemljem današnje Hrvaške, svoj odmev pa je dobila znotraj glagoljaškega gibanja, ki ga je imelo za svojega rojaka in sonarodnjaka. Primeri različne recepcije hieronimovskih kontroverz se pojavljajo skozi stoletja hrvaške književnosti in kulture na splošno.*

Ključne besede: *ubikacija, Stridon, hrvaška književnost, hrvaška kultura, zgodovinopisje*

Uvod

Sveti Jeronim zauzima posve osebužno mjesto u hrvatskoj kulturi i književnosti. Ponajprije – on je svojim porijeklom vezan za naš nacionalni prostor. Isticanje njegova dalmatinskoga porijekla, koje mu je spočitnuo Paladije,

da bi ga omalovažio kao osobu i Dalmaciju kao njegov zavičaj, tijekom stoljeća preobrazilo se u posvemašnju afirmaciju Jeronimove domovine. O svom zavičaju Jeronim nije mislio naročito povoljno – to je kraj gdje se misli samo na jelo i piće, druge brige su strane njegovim sugrađanima.¹ S vremenom, međutim, kako je rastao kult sveca, raslo je i poštovanje i samopoštovanje njegove domovine. Paladije ju je imenovao Dalmacijom (»nekakav Jeronim iz Dalmacije«),² dok Jeronim samo kaže da je rođen u gradiću Stridonu, na granici Dalmacije i Panonije.³

Mišljenje da je Jeronim potekao iz naših krajeva, iz Dalmacije ili iz Istre (te zato i legenda o nadgrobnoj ploči na grobu njegova oca, na glagoljici, koja je tobože stajala u crkvi u Zrenju, starom Stridonu) podržavali su hrvatski glagoljaši te su ga ponekad nazivali Hrvatinom, tj. stanovnikom Hrvatske, ne smatrajući da time brišu odrednicu da je on i Dalmatinac.

U jednom latiničkom rukopisu iz 16. st. priređivač ili prevodilac teksta, na mjestu gdje mu se učinilo doličnim, zapisuje rodoljubiv usklik ponosa: »Jerolim je naš Dalmatin, on je dika i poštenje, slava i svitlost, kruna hrvackoga jezika« (Jagić 1869, 226–236). Slično u jednoj latiničkoj službi (oficiju) koja se nalazi u mojoj zbirci: »Jerolime, veliki i čudnovati naučitelju Svete Crkve, diko i kruno naše Dalmacije, i sve Harvaske zemlje!«⁴ (226–236)

1 Jeronim i Hrvati

Otkad su glagoljaši počeli pripisivati glagoljicu sv. Jeronimu, a to je sigurno bilo već početkom 13. stoljeća, kult Jeronimov, uz sv. Jurja zmajoubojice, proširio se na cjelokupnom hrvatskom prostoru, jednako u krajevima s latinskim liturgijskim jezikom, kao i u krajevima sa slavenskim bogoslužjem i glagoljskim pismom. Jeronimov kult intenzivno širi i pavlinski red, u nas prisutan od sredine 13. stoljeća; Jeronim je naime autor životopisa

1 Jeronim o svom zavičaju piše: »In mea patria rusticitas vernacula, deus venter, et in diem vivitur, et sanctior est ille, qui ditior est.« *Ep.* 7,5.

2 »Ἱερώνυμος τις ἀπὸ Δαλματίας.« Paladius, *Hist. Laus.* 41,2.

3 U svom spisu *De viris illustribus* Jeronim o sebi piše: »Hieronymus natus patre Eusebio, oppido Stridonis, quod a Gothis eversum, Dalmatiae quondam Pannoniaeque confinium fuit.«

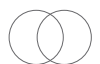
4 Slično, gotovo istim riječima, Jeronimovu zavičajnost opisuju i drugi naši pisci, npr. F. Glavinić.

sv. Pavla, prvoga pustinjaka, te je pavlinskome redu njegov kult uvijek bio osobito važan, osobito u krajevima gdje je red prihvatio glagoljicu i glagoljanje. Senjski biskup Filip zamolio je papu Unocencija IV. 1248. i da može, kao i njegov kler, misiti glagoljicom. Od tada se u Senjskoj katedrali pjevana misa može i smije služiti samo na crkvenoslavenskom – hrvatskokrkvenoslavenskom iz glagoljskih misal. Prije toga slično su odobrenje dobili i omišaljski benediktinci. Kad su u našim krajevima, u Slavoniju i zatim u Dalmaciju i Istru, počeli stizati pavlini, ime svetoga Jeronima i među redovnicima i među pukom postalo je i časno i čašćeno. Misao da je Jeronim autor glagoljice počela se širiti u 12. st. širila se i izvan naših krajeva, te su je prihvatili učenjaci s različitih evropskih sveučilišta, a kasnije i učeni humanisti, te upravo tome imamo zahvaliti da je glagoljica veoma rano dospjela i u tiskane knjige. Već je Juraj iz Slavonije (†1416), profesor na pariškoj Sorbonni, to mišljenje ucijepio u svoju novu sredinu. U svom prijepisu Jeronimova *Komentara psalmima* napisao je nekoliko glagoljskih tekstova s paralelnom latiničkom transkripcijom, i tome dodao popis glagoljskih slova (azbukvar – alfabetar), ističući da je glagoljica hrvatsko pismo (*Iste alphabetum est chrawaticum*) aludirajući i na taj način na jeronimovsku tradiciju o porijeklu glagoljice. (Šanjek i Tandarić 1984, 1–23) Ipak – treba ovdje istaknuti da je ruski popo Upir Lihi 1047. iz kurlovice prepisao neki tekst koji danas prepoznajemo kao ćirilicu, tj. grčko pismo. Još u Supetarskom fragmentu, iz 12. stoljeća, na fragmentu druže se i ćirilica i glagoljica. U Povljima na Braču ćirilica je crkveno i upravno službeno pismo.

U glagoljaškoj baštini Jeronimov kult ima istaknuto mjesto u liturgijskim knjigama (misalima i brevijarima) te mu je služba redovito označena kao svečana («dvogub», tj. duplex). Kako je sam bio pustinjač, monah, on je uzor monaškoga života, a Pahomijeva regula naziva se i Jeronimovom regulom. Jeronimov životopis sv. Pavla, prvoga pustinjaka, ušao je u glagoljske brevijare, uostalom kao što je i Jeronimova služba obilježena opsežnim čitanjima o njegovu životu, djelu i čudesima. Njegov lik nalazimo na minijaturama hrvatskoglagojskih tekstova (Hrvojev misal, brevijar iz NSB, nekoć u Humu). Jeronimov kult zasvjedočen je i drugim spisima: legendama ii posebice u Transitu sv. Jeronima.

Jeronima je glagoljaška tradicija smatrala svojim rodonačelnikom. Iz jedne vijesti da je Sveto pismo preveo na svoj jezik (*mea lingua*) shvatilo se tada

da je taj njegov jezik različit od latinskoga (za koji bi, možda, rekao: *nostra lingua*) te je glagoljaška baština, pa i samo pismo njemu pripisano. Kad je papa Inocencije IV, vrstan pravnik, u svom otpisu senjskom biskupu Filipu 1248. tu misao prihvatio, i potvrdio, ona je za glagoljaše postala istinom. Pošto je češki kralj Karlo IV. (1346–1378) pozvao naše glagoljaše i za njih otvorio samostan Emausy (na Slovanech), on je crkvu posvetio Svetoj braći, Ćirilu i Metodu, ali i sv. Jeronimu, i tako i u svoje kraljevstvo uveo kult Jeronimov. Glagoljaši su tako bili u svojoj »istini« zaštićeni crkvenim i svjetovnim autoritetom. Drugo nije ni trebalo. Glagoljaši su ga uveli u svoje knjige. Njegov životopis, osobito do dolaska u Betlehem čita se u brojnim brevijarima (Pašmanski, Novljanski II., Vrbanski IV.).⁵ Posebne lekcije sačuvane su u Petrisovu zborniku i u latiničkim zbornicima, u različitim prijepisima, a jedan je objavio Vatroslav Jagić god. 1869. i pripisao ga Marku Maruliću. Sličan prijepis sačuvan je u jednom rukopisu u Firenzi koji se također pripisuje Marku Maruliću. (Verdiani 1973, 149–175)

U našoj književnosti negdje u 14. st. prevode se dvije apokrifne poslanice o Jeronimovu životu, u srednjovjekovlju veoma popularne, koje su kasnije ušle u sastav *Transita sv. Jeronima*. To je Pseudo-Augustinova poslanica Ćirilu i Pseudo-Ćirilova Augustinu. Nalazimo ih u Ivančićevu zborniku, s prijelaza iz 14. u 15. st., nažalost nepotpuno. Jezik poslanica veoma je arhaičan. Od Pseudo-Euzebijeve poslanice Damasu sačuvan je samo jedan fragmenat s prijelaza iz 14. u 15. st. Taj je različit u jeziku i prevodilačkoj tehnici od onih sastava u Ivančićevu zborniku, te se može tvrditi da je to neki drugi prijevod. Senjsko izdanje *Transita sv. Jeronima* (1508) ne može se povezati s tim rano prisutnim glagoljaškim tekstovima o Jeronimu, nego je to novi prijevod.

Senjski *Transit* potpun je jeronimovski corpus: sadrži Jeronimov životopis, Pseudo-Eusebijevu poslanicu Damasu i Pseudo-Augustinovu i Pseudo-Ćirilovu poslanicu, a na kraju i pjesan u čast sv. Jeronima *Anjelske kriposti*, za koju se pouzdano tvrdi da je djelo Marka Marulića (Nazor 1965, 1969). Ista se pjesma nalazi, u starijem prijepisu, u firentinskom rukopisu. Senjski *Transit* prepisao je 1670. u splitskom Poljudu fra Lovrinac Vejanin

5 U drugom Novljanskom brevijaru početak čitanja: »V Vitliomē ijudēiscēm pogrebenie svatago Eronima prozvitera. S ubo rožden bē v gradē Stridonii, iže est v Dalmatii Panonie na mei«, list. 488.

(Krčanin), a rukopis je došao do nas okrnjen, kao što je to bio i glagoljaški predložak s kojega je prepisivao. I u njegovu prijepisu sačuvana je Marulićeva pjesma.

Marko Marulić posjedovao je u svojoj knjižnici nekoliko Jeronimovih knjiga; između ostalih i Poslanice u četiri sveska (I-II. Parma 1480; III. Bazel 1480; IV. Bazel 1497) a zatim i neka druga djela. Iz njegove se biblioteke sačuvalo i jedno izdanje *Transita* danas u zagrebačkoj Metropolitani (MR 1059).⁶ Na marginama knjige Marulić je zapisivao različite bilješke, a na kraju knjige je njegovom rukom napisana opsežna bilješka o mjestu rođenja sv. Jeronima: to je Slovinje, mjesto je Strigoval kod grada Blagaja. Riječ »Slovinje« i »Strigoval« napisano je glagoljicom. Marulić je to zapisao vjerojatno pod kraj 15. stoljeća, ili na samom početku 16. stoljeća, kad se i posebno bavio jeronimovskom problematikom. (Štefanić 1964, 144–160) Od dviju Marulićevih poslanica duvni Katarini Obirtića, druga, sačuvanija i potpunija, podsjeća na Jeronimovu poslanicu Eustohiji *O darcima* (*Ep.* 31). Valja napomenuti da je Jeronimovo latinsko djelo *De viris illustribus* potaklo Marka Marulića na pisanje svojevrsne moralističke enciklopedije Staroga zavjeta *De Veteris instrumenti viris illustribus commentarium*.

Pop Martinac, pisar Novljanskog brevijara, u zapisu o krbavskoj bici 1493. u nabranju nesreća koje su zadesile kršćanski svijet slijedi sličan zapis iz Jeronimovih poslanica, uspoređujući na taj način svoje vrijeme i Jeronimovo, a to je znak dobrog poznavanja Jeronimovih poslanica u krugu glagoljaša, i to vjerojatnije na latinskom nego na glagoljici. Slika kakvu Jeronim donosi u času kad se raspada rimski svijet identična je svijetu popa Martinca (usp. poslanice Heliodoru, Oceanu, Principiji, o životu Marcele).

U svom odlučnom i nepomirljivom suprotstavljanju Rimu i papi Matija Vlačić Ilirik je sv. Jeronima ubrojio u svjedoke istine i posvetio mu mnogo mjesta u polemičkim i historiografskim djelima (*Katalog svjedoka istine, Magdeburške centurije*). Jeronimov *Komentar Pavlove poslanice Galaćanima* i spor sa sv. Augustinom oko toga nudio mu je dobru građu

6 Izdaja: Peregrinus de Pasqualibus, ur. 1485. *Incipit vita sancti Hieronymi presbyteri et confessoris*. Venecija.

za pravne i dogmatske kontroverze, što je on iskoristio. Vlačić je snažno suosjećao Jeronimovu težnju k istini Sv. pisma. Posebno je naglasio Jeronimovu kritiku kleričkoga staleža, ističući da je Jeronim svojim kritikama toliko ozlojedio dvorjanike Rimske crkve te mu je i život bio u opasnosti. (Vlačić Ilirik 1960, 73–77; Bratulić 2018, 299–305)

Zoranićev zadarski suvremenik Guerin Tihčić, od kojega je do nas došao latinički prijepis *Lucidara*, napisao je *Život sv. Jeronima* u 11.550 stihova, ali taj tekst do nas nije stigao (Antoljak 1950, dok. 23). Ne treba posebno ni spominjati koliko je Petar Zoranić naglašavao važnost sv. Jeronima za našu književnost, nazvavši ga klondom tj. stupom naše pismenosti. Priznanje njegovo »i da bi me Tumačenje blaženoga Hieronima ne uvižbalo, s prirokom bih pisal, boju se« dug je tom shvaćanju, a završetkom svoga romana *Planine* s apoteozom sv. Jeronima u nebu za kojega tvrdi »da to biše ona našega jezika pačeli kristijanske vire stanovita klonda« Zoranić identificira Jeronima kao crkvenog učitelja, sveca i utemeljitelja naše književnosti (1988).

Da li je sv. Jeronim govorio hrvatski (slovinski, ilirski)? O tome su raspravljali naši pisci od 16. st. i dalje i izvan kruga glagoljaša. Naši su pisci uglavnom vjerovali da je Jeronim »čovjek od našega jezika« te su o tome napisali različite bilješke, rasprave, pa i čitave knjige, počevši od Fausta Vrančića, Aleksandra Komulovića, Vinka Pribojevića, Šimuna Kožičića i mnogih drugih. Komulović je već 1582. Jeronima nazvao krunom, čašću i dikom naroda jezika našega, pridružujući se tako glagoljašima, a Pribojević u svom govoru o događajima Slavena uspoređuje sv. Jeronima s Marulićem (1951).

Slično su mislili i dubrovački polihistori i enciklopedisti 18. st.: Sebastijan Slade Dolci (Pantić 1957, 170–172)⁷ je napisao čak dvije knjige dokazujući slovinstvo sv. Jeronima, iako je to vrlo autoritativno osporavao njegov zemljak Anselmo Banduri. Jedan od najistaknutijih polihistora dubrovačke književne tradicije na zalazu, Ignjat Đurđević, u svojim *Antiquitates illyricae*, koje su ostale nažalost u rukopisu, raspravlja na široko o tome da li je sv. Jeronim znao »slovinski«, te došao do zaključka da je preveo Bibliju na »ilirski« jezik. Taj se problem raspravlja u trećem dijelu knjige, koji je i

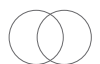
7 O Đurđevićevu rukopisu vidi Rešetar (1926, 115–122).

prozvan Jeronimovim imenom »Hieroniminiana«, što je kasnije obilno iskoristio (prepisao) Franjo M. Appendini u svom djelu o domovini sv. Jeronima (1833). Još je jedno djelo o Jeronimovu autorstvu glagoljice ostalo u rukopisu. To je rukopis Ivana Tomka Mrnavića *De Illyrico* iz 1603 u kojem je taj vješti falsifikator unio i tešku zabunu u našu historiografiju podatkom o nekakvom psaltiru Nikole Rabljanina iz 1222., koji je tobože bio prepisan s autografa sv. Jeronima, a psaltir je bio vlasništvo biskupa Teodora, suvremenika Svete braće.

Posebno područje u našoj književnoj povijesti i kulturi zauzela je polemika o rodnom mjestu sv. Jeronima. Započeta je davno, a traje dugo te se njeni odjeci vuku sve do naših dana. Toma Arcidakon smješta Stridon u neposrednu blizinu Kvarnerskoga zaljeva. On naravno nije mislio da je sv. Jeronim Hrvatini ili Dalmatinac, govornik hrvatskoga jezika. U razdoblju humanizma kad se zavičajnošću počela smatrati i narodnost (*natio*), Flavio Biondo (†1463) u knjizi *Italia illustrata* (1482) ustvrdio je da je Jeronim rođen u Istri, u mjestu Stridonu (Zrenju), a kako je Istra u antici bila dio Italije, tvrdio je da je Jeronim Talijan. Na Biondovo pisanje, a još više na knjigu nekoga Filipa Forestija oštro je odgovorio Marko Marulić svojim polemičkim spisom *In eos qui beatum Hieronymum Italum esse contendunt*, kojim odbija svaki razgovor da je Jeronim Talijan, smatrajući da je besmisleno raspravljati na takav način. (Zlatar 1989, 213–220) Marulićevo djelo bilo je poznato u rukopisima, a prvi ga je objavio Ivan Lučić u svojoj povijesti Dalmacije i Hrvatske.

Kad se u drugoj polovini 15. st. osnivao u Rimu gostinjac za hodočasnike iz Dalmacije i Hrvatske, naravno je bilo posvetiti ga sv. Jeronimu. U gostinjcju, kasnije Zavodu, mogli su stanovati samo Jeronimovi sunarodnjaci, tj. oni koji su dolazili iz Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, jer je tada Jeronimov Stridon bio smještan u Bosnu (dio Hrvatske), odnosno u Štrigovu, u Zagrebačkoj biskupiji. Štrigova se tada već počinje častiti kao Jeronimov grad, čemu su pomogli grofovi Celjski pozvavši pavline i sagrađivši samostan i crkvu posvećenu tom crkvenom naučitelju. Od tog vremena ni autoritet Flavija Bionda, pa čak ni pape Pija II. (Enea Silvio Piccolomini) nije mogao dovesti u sumnju njegovu hrvatsku (dalmatinsku) zavičajnost i hrvatsku nacionalnost. Pitanje nije bilo samo načelne naravi.

Zanimljivo je da su hrvatski protestanti prijevod slavenske-hrvatske biblije pripisivali Svetoj braći, Ćirilu i Metodu, a ne svetom Jeronimu. O tome svjedoči, doduše, samo jedan podatak – pismo Vincenca Brnkovića iz Tinjana, iz 1562. u kojemu on Antona Dalmatina i Stipana Konzula Istrijanina naziva drugim Ćirilom i Metodom. (Bratulić 2000, 110)

Vjerojatno i nije odjek Biondove tvrdnje da je Jeronim Talijan polemika koju je započeo učeni humanist, papin diplomat, biskup Nikola Modruški, koji je oko 1470. oštro otklonio svaki prigovor o zakonitoj upotrebi glagoljice kod Hrvata. To pismo i bogoslužje, tvrdi on, imamo od sv. Jeronima: »mnogim crikvam po Hrvatih i Dalmaciji običaje i uredbe od sv. Eronima narejene sveta Mati Rimska crikva je vele časno prijela«, te je u onome koji drugačije misli, govori ili piše on našao »gorka i žestoka suprotivnika« koji »s nami kupno jide kruh«, a radi nam o glavi (Bratulić 1988, 1–110).

Istarski polihistor, svećenik i političar Pietro Stancovich, iako po rođenju Hrvat, rođen u hrvatskoj sredini, osjećao se dijelom talijanskoga kulturnoga kruga te je i njegova knjiga *Della patria di San Girolamo Dottore di Santa Chiesa* (1824) polemika s hrvatskim znanstvenicima koji su toga sveca smatrali ne samo Hrvatom, nego i tvorcem glagoljice (Stancovich 1824).

U književnoj povijesti Hrvata sveti Jeronim više je puta bio tema posebne književne obradbe. Od Marulićeve pjesme *Anjelske kriposti*, preko izgubljenoga epa Gverina Tihića, sve do Bakmazove drame za djecu *Jeronim i lav* čitava je mala biblioteka napisana na jeronimovsku temu. Franjo Glavinić u *Cvitu svetih* (1628, i zatim još 1657, 1702) Jeronima naziva »dikom slovinskoga jezika« koji je rođen »u Stridone, med Dalmatiom i Ugarskom zemljom, blizu rike Drave, dvi milji Ugarski, z onu stran, proti istoku, ko sada Štrigovo zove se«. U Gašparotijevoj enciklopediji svetaca (1760), naslovljenoj slično Glavinićevu zborniku, *Cvet sveteh* ovom je svecu posvećeno oko 20 stranica. Pored pjesme kojom započinje svoju raspravu, on je napisao i poletni elogium, a što se rijetko nalazi u knjizi koja teži biti znanstveno djelo. Pjesma glasi: »Jesen k zimi kad prihaja, / Onda svetek tvoj dohaja, / Navučitelj cirkveni. / Pesme kada skup si spravljal, / Onda knjige si napravljal / Po vsem svetu hvaljeni!« Za Gašparotija je sveti Jeronim »cirkve navučitelj, vere branitelj, koruna redovnikov, i dika Slovencov (tj. Slavonaca, Hrvata), rođen je vu Štrigove poleg Mure [...] (v) Slovenskom

orsagu«. Za Gašparotija je posve jasno: »On je načinil i spravil pismo glagolsko z prirođenem materinskim jezikom; z kojem Misal, Breviar, i vnoge druge knjige ispisane je ostavil. Želejući ovak vučiniti preslavni, odičeni i bogati jezik svoj slovenski, vu kojem, i z kojem, a ne z drugim zvan dijačkoga Cirkva Katoličanska dopušća s. Mešu služiti, iz Brevijara moliti, i blagoslavljanja činiti. Ar da bi Damasus papa z kardinali ova dvojil potverđiti, iz neba začuje glas: *Omnis Spiritus laudet Dominum*. Z ovemi jošće vse primorske strani, i vnogi drugi živu, i baraču.« (1760, 953) Gašparoti je tako spojio u jedno i polemiku sv. Ćirila s trojezičnicima i legendu o glasu s neba s Jeronimovim zauzimanjem za prava slavenskoga bogoslužja.

Drugi pavlin, Josip Bedeković, uključio se u polemiku i raspravljanje o Jeronimovu zavičaju golemom monografijom, prvom našom studijom o jednom dijelu Hrvatske, Međimurju, knjigom *Natale solum sancti Hieronymi* (1752). I on vjeruje, naravno, da je sveti Jeronim preveo Bibliju na hrvatski jezik. U isto vrijeme kad i Bedekovićeve knjige izašla je, u dva izdanja, opsežna biografija sv. Jeronima iz pera Sebastijana Slade-Dolcija u kojoj dokazuje da je Jeronim rođen u Štrigovu kod Knina, slično i Ignjat Đurđević.

Odjek jeronimovskih kontroverzi u našoj će se književnosti vući još u 19. stoljeću, a oštra i duga polemika između Petra Stankovića, istarskog polihistora i njegovih dalmatinskih oponenta, Ivana Kapora i Franje M. Appendinija nije istinu izvela tada na čistac, te u *Danici* 1843. daleke odjeke te polemike nalazimo u kratkoj raspravi Antuna Accurtija iz Senja koji tvrdi da je rodno mjesto sv. Jeronima Zrinj, a uredništvo je dodalo, sa svoje strane, da je pouzdano sv. Jeronim *Slavjan*, te se rodio u Zrinju ili u Štrigovi, kako to drugi tvrde. Sljedeće godine i Zora Dalmatinska piše o sv. Jeronimu u članku *Spisi svetoga Jerolima*.

Kad je u Zagrebu, u drugoj polovini 19. st. osnovano društvo za promicanje pučke knjige, nazvano je po crkvenom učitelju, sv. Jeronimu, jer je on »svetac iz naših zemalja«. Društvo sv. Jeronima djelovalo je pod tim imenom na polju pučke prosvjete od 1868. do 1945. kad mijenja ime u Društvo sv. Ćirila i Metoda, potvrđujući tako i zamjenom imena tradiciju katoličanstva, glagoljaštva i otvorenosti, kakvu su pronosili i Jeronim i Sveta braća. Godine 1918. društvo je izdalo i životopis svoga zaštitnika: to je

knjiga Kerubina Šegvića *Doživljaji svetoga Jeronima* (1918).⁸ Dvadeset godina kasnije to je društvo izdalo romansiranu hagiografiju Velimira Deželića ml. *Sedam puta udarani*. Iste godine (1928) autor je napisao i tekst za oratorij *Posljednja pričest svetoga Jeronima*. Velimir Deželić, neka to bude spomenuto, napisao je i romansiranu hagiografiju svetoga Ćirila, *Sofiju odabra*, kao i tekst za oratorij o Svetoj braći Život i spomen slavnihi učitelja; muziku za jedno i drugo djelo napisao je Božidar Širola.

O rodnom mjestu sv. Jeronima napisana je od toga vremena golema literatura i u svijetu, a osobito kod nas. U raspravi su sudjelovali brojni pisci i znanstveni radnici pokušavajući pronaći mjesto Stridon, za koji već Jeronim tvrdi da su ga u njegovo vrijeme razorili Goti. Taj gradić smještaju na granicu Dalmacije i Panonije, šireći ili sužujući granice bivše pokrajine Dalmacije već prema potrebi da se dokaže Jeronimova zavičajnost. Za mnoge je posve jasno da je Jeronim Dalmatinac (Erazmo, Marulić, Mrnavić, Lučić, Đurđević, Slade-Dolci, Ciccarelli, Bulić). Drugi Stridon smještaju u Istru (Biondo, Vergerije ml.; Vallarsi, Stanković). Treći Stridon nalaze u Međimurju u Štrigovi (Olah, svi naši pavlini: Benger, Gašparoti, Bedeković, Glavinić, Colleti). Sve je teorijske postavke raspravio don Frane Bulić (1920) i odlučio se, nesretno, za Grahovo Polje jer da je tu tobože ležao Jeronimov Stridon.⁹

Roko Rogošić nije se ustručavao dignuti glas protiv autoriteta don Franina i u raspravi *Rodno mjesto sv. Jeronima* (1929, 267–283) smatra »da je Stridon ležao ispod Julijskih Alpi u okolici Sv. Petra« (na Krasu, danas Pivka). Kao potvrdu za tu svoju tvrdnju, on uzima i tvrdnje sv. Jeronima i dotadašnje spoznaje iz antičke geografije. U komentaru proroku Sofoniji dalo bi se zaključiti da domovina Jeronimova nije ni Dalmacija ni Panonija, nego treća zemlja, ona između njih: »Testis Illyricum est, testis Thracia est, testis, in quo ortus sum solum«. Sam Jeronim Dalmatinca zove divljima (*feroces Dalmatae*), a ni o Panoncima ne misli mnogo bolje (*hostes Pannonii*) (Rogošić 1929, 267–283; 1962). Tom se njegovom mišljenju priklanja i Rafko Valenčić u monografiji *Sveti Hieronim, mož s Krasa* (2007).

8 O povijesti toga književnog društva povijesni prikaz napisao je Josip Buturac (1969).

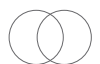
9 Zanimljivo je spomenuti da u anonimno izdanom *Koledaru svih svetaca i svetica Božjih*, koji je izdan u Splitu 1899, Jeronim (»Jerolim«) se naziva »zaštitnik Dalmacije«, a kao mjesto rođenja navodi se Delminium, grad rimske provincije Dalmacije, gl. str. 332–333.

Tisućpetstogodišnjica smrti sv. Jeronima prošla je u Hrvatskoj dosta tiho: nešto ranije u zborniku *Iz stare književnosti kršćanske* izašle su fragmentarno 4 poslanice i *Život sv. Pavla pustinjaka*, a 1924. u mjesečniku *Glasnik sv. Josipa*, koji je izlazio kao »list za katoličku kuću«, anonimno su tiskani prijevodi četiriju Jeronimovih poslanica i *Život sv. Pavla pustinjaka*.

Sasvim posebno mjesto među jeronimovskim tekstovima naše književnosti zauzima esej Tina Ujevića, *Jeronimova pisma*, objavljen 1930 kad je cijeli svijet slavio sv. Augustina, u povodu 1500. godišnjice smrti. Svetoga Jeronima je osjećao kao svojega, i u nadahnutom i poletnom tekstu, kao nekad pop Martinac, usporedio svoje i Jeronimovo vrijeme: »On je napokon istočio vrela tamnog Orijenta, svoje kršne i gorde Dalmacije, te Hristove lirske i misionске Judeje. Njegova oštrina raspoloženja, gnjevni mig obrva, bit će značajna za mnoge dalmatinske prvake čak ovamo do Nikole Tommasea i mnogih namrgođenih sadašnjaka. [...] Jeronim u narodnoj masi bijaše odvajkada najpopularniji svetac, te mu je povjerena ambasada ove pokrajine u carstvu nebeskom, ali je žalosno da su njegova djela i rad, proučeni od šačice erudita, slabo poznati širem krugu čitalaca. [...] Ne popujem, jer to i ne dolikuje laičkim licima, ali i slobodoumna javnost Evrope i Amerike izučava revno biografije i ideologije svetaca, danas na pragu novih vjerskih i fantastičnih vremena.« (Ujević 1965, 264–267)

Naše je dane, čini se, posve pouzdano i konačno, Mate Suić Stridon smjestio u Istru, odnosno na Kras, u zaleđe Rijeke i Opatije u okružje današnjih Muna, Žejana i Brguda. Smještajući Stridon u današnju Istru, Suić ne odriče Jeronimu dalmatinstvo: »Jeronim (je) stvarno bio Dalmatinac, iako je duhovno više pripadao tadašnjoj Italiji (Veneciji i Akvileji), a donekle i Panoniji (Emoni) [...] To je ambijent velikih prirodnih suprotnosti i drastičnih amplituda, i u prirodi i u društvu u kome se oporost izmjenjuje s pitominom Opatijskog Krasa, krajolik kamena, šuma, livada i njiva, kraške bure sa sniježnim zapusima, gdje se zimi spuštaju veprovi i vukovi, gdje su ljeti dani vrela a noći hladne, i gdje je čovjek prisiljen da živi s prirodom. Tu je mladi Jeronim do svoje 20. godine živio u splendidnoj izolaciji, u tom ambijentu je on pripadao vrhovnoj strukturi društva i vlasti, već tu je on ste kao onu samouvjerenost i autoritativnost«, kako sa zanosom, zaboravljajući na čas strogo raspravljanje, piše Mate Suić (1986, 272). Današnji naziv sela Žejane »može se tumačiti kao relik« posjeda Eusebianum ili Eusebiana. Toponim Mune možda je u vezi s imenicom monaha (mona – muna):

Jeronimova sestra, nakon što je posrnula družeći se sa svećenikom Lupicinom, povukla se u osamu te osnovala samostan, kao njena braća Jeronim i Pavlinijan. Crkva u Munama posvećena je sv. Mariji Magdaleni.

Krug rasprava oko Stridona, započet još od Tome Arhidakona, zatvorio se istraživanjem Mate Suića točno tamo gdje je i započet. Jeronim je živio na ladanju, ali je bio građanin, građanin Tarsatike (današnjeg Trsata). Ako je povijest toliko prisutna na istarskom području od jučer do danas, istarsko selo Mune, ili neko mjesto blizu njega, rodno je mjesto Jeronimovo, a Žejane očinski posjed. Vihor povijesti izbrisao je mnoga materijalna svjedočanstva; kamen, željezo, bedeme, ali je ostavio imena: samo ih treba iščitati iz krhotina stvarnosti što je do nas doprla.

Sklep

U naše dane, u svojem mladenačkom tekstu kao »sanjariju o prevode-nju« napisao je esej *Jeronimova dilema* Marko Grčić (1970), nasljeđujući svojim prevodilačkim djelom »našega Dalmatinca«, koji zapravo i nije bio Dalmatinac, ali koji je svijetu otkrivao ljepote tekstova nastalih u drugim jezičnim, socijalnim i zemljopisnim sredinama i vremenskim razdobljima, čineći svoje suvremenike suvremenima cjeline svijeta i njegove povijesti.

Nije zato neobično da je posljednja upravna podjela franjevac opservana jednu - Zagrebačku - prozvala Provincijom sv. Ćirila i Metoda, dok je druga - Zadarska - za svoga zaštitnika izabrala sv. Jeronima.

Likovna umjetnost u Hrvata: kiparstvo (od Alešija, Meštrovića i Lipovca) i slikarstvo (od Rangera do Medovića i Kirina) i suvremenih hrvatskih slikara i kipara, svetom je Jeronimu bila odana od svojih početaka do današnjeg dana. Po našim crkvama brojni su kipovi, slike i ostaci (»moći«) sveca, a u knjigama brojne grafike. Ime svetog Jeronima i u književnosti i u umjetnosti bilo je složen program koji označava preporod Evrope. Upravo - preporod Evrope - značilo je kroz povijest njegovo djelo, a ni današnje mu vrijeme nije oduzelo aktualnost.

Reference

- Antoljak, Stjepan**, ur. 1950. *Miscellanea II*. Zadar: Državni arhiv.
- Appendini, Francesco Maria**. 1833. *Esame critico della questione intorno alla patria di S. Girolamo libri IV*. Zadar: Tipografia Battara.
- Biondo, Flavio**. 1482. *Roma instaurata. De origine et gestis Venetorum et Italia illustrata*. Verona: Boninus de Boninis.
- Bratulić, Josip**, ur. 2000. *Hrvatski protestantski pisci*. Vinkovci: Riječ.
- . 1988. Polemika Nikole Modruškoga o glagoljci. *Istra* 26, 1/2: 1–110.
- . 2018. »Vlačičev Katalog svjedoka istine kao antihagiografija.« V: Bratulić J. *Svetost i čovječnost. Rasprave o hrvatskoj hagiografiji*, 299–305. Split: Književni krug.
- Bulić, Frane**. 1920. *Stridon (Grahovo Polje u Bosni) rodno mjesto Svetoga Jeronima. Rasprava povjesno-geografska*. Sarajevo: Zemaljska štamparija.
- Buturac, Josip**. 1969. *Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima ili Sv. Ćirila i Metoda, 1868–1968*. Zagreb: Hrvatsko književnog društvo Sv. Ćirila i Metoda.
- Gašparoti, Hilarion**. 1760. *Czvet szveteĥ ali sivlenye y chini szvetczev III*. Beč: Josef Kurtzbök.
- Jagić, Vatroslav**. 1869. Ogladi stare hrvatske proze, III. Život sv. Jeronima. *Starine JAZU* 1: 226–236.
- Nazor, Anica**. 1965. Dvanaesterička legenda o svetom Jeronimu. *Slovo* 15/16: 214–224.
- . 1969. Senjski Transit svetoga Jeronima i njegov predložak. *Slovo* 18/19: 171–188.
- Pantić, Miroslav**. 1957. *Sebastijan Slade-Dolci. Dubrovački biograf XVIII. veka*. Beograd: Naučno delo.
- Pribojević, Vinko**. 1951. *O podrijetlu i zgodama Slavena*. Hrvatski latinisti 1. Zagreb: JAZU.
- Rešetar, Milan**, ur. 1926. *Stari pisci hrvatski 25/2. Djela Ignjacija Džordži*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Rogošić, Roko**. 1929. Rodno mjesto sv. Jeronima. *Nova revija* 7: 267–283.
- . 1962. *Veliki Ilirik (284–395) i njegova konačna dioba (396–437)*. Zagreb: Tisak »Vjesnik«.
- . 1824. *Della patria di San Girolamo Dottore di Santa Chiesa*. Venezia: Giuseppe Picotti.
- Suić, Mate**. 1986. Hironim Stridonjanin – građanin Tarsatike. *Rad JAZU (HAZU), Razred za društvene znanosti* 24, 213–278.
- Šanjek, F. i Tandarić, L.** 1984. Juraj iz Slavonije (oko 1355–1416), profesor na Sorbonni, kanonik i penitencijar stolne crkve u Toursu. *Croatica christiana periodica* 13: 1–23.
- Šegvić, Kerubin**. 1918. *Doživljaji svetoga Jeronima*. Zagreb: Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima.
- Štefanić, Vjekoslav**. 1964. Glagoljski Transit svetog Jeronima u starijem prijevodu. *Radovi Staroslavenskog instituta* 5: 99–161.
- Ujević, Tin**. 1965. *Sabrana djela* (sv. XII). *Feljtoni I. Jeronimova pisma*. Priredio Dubravko Jelčić. Zagreb: Znanje.
- Valenčić, Rafko**. 2007. *Sveti Hieronim, mož s Krasa. Prispjevek k ubikaciji Stridona, rojstnega kraja sv. Hieronima*. Ljubljana: Družina.
- Verdiani, Carlo**. 1973. *O Marulićevu autorstvu Firentinskog zbornika firentinskoga hrvatskog zbornika iz 15. stoljeća*. Split: Čakavski sabor.
- Vlačić Ilirik, Matija**. 1960. *Katalog svjedoka istine*. Hrvatski latinisti 5. Zagreb: JAZU.
- Zlatař, Andrea**. 1989. Marulićev polemički spis »In eos qui beatum Hieronymum Italum esse contendunt«. *Dani hvarskog kazališta* 15: 213–220.
- Zoranić, Petar**. 1988. *Planine: izvornik i prijevod*. 2. izd. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.

